

Meclisler, konseyler, komünler

Latin Amerika'da sınıf çatışmaları tırmanıyor. Bir tarafta ABD destekli neoliberal sağın şiddete başvurmaktan kaçınmayan seferberliği, diğer tarafta taban örgütlenmelerini kalesi kılan solun cevapları: Lula'nın etrafında kenetlenen, onu polise teslim etmek istemeyen halk kitleleri. Neoliberal Macri iktidarında krize

yuvarlanan Arjantin'de hızla artan işgal fabrikaları. Venezuela'da silahlı muhalefeti sindiren, Maduro'nun yeniden seçilmesini sağlayan mahalle meclisleri, kent komünleri... Uluslararası anaakım medyanın alabildiğine çarpıtarak resmettiği Venezuela ve Latin Amerika gerçeklerine içeriden ve güvenilir bir gözle bakmak üzere, öz-örgütlenme tarihçisi Dario Azzellini'ye bağlanıyoruz.

Bolivar devriminin altın çağında, Chávez'in iktidarının ilk yıllarında, Venezuela'da yaşadınız. En büyük kazanım, kaynakların adilane paylaşılması, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi ve ezilenlerin yönetime katılımının yolunun açılması oldu. Devrimin ilk yıllarında, bu kazanımların öncesinde nasıl bir tablo vardı?

Dario Azzellini: Chávez, 1999'da iktidara geldiğinde petrol fiyatları çok düşüktü. Bu yüzden ülkenin gelirleri yok denecek kadar azdı. Dolayısıyla, ortada daha adilane paylaşılacak bir para yoktu. Ezilenlerin asıl ilgisini çeken Chávez'in yeni bir anayasa yazma, yeni bir ülke inşa etme vaadiydi. Anayasasıyla ve kurumlarıyla mevcut yapı o kadar köhneydi ki, ıslah edilmesi mümkün değildi. Her şeyi sil baştan kurmak gerekiyordu. Ezilen sınıflar aslen bu vaat için Chávez'e destek verdiler. Şunu hatırlamak lâzım: Chávez '90'lar boyunca sosyalist değildi. "Üçüncü dalga" diye adlandırılan, daha orta yolcu bir fikir dünyasına sahipti. Hızla sosyalist düşüncüyü benimseyince insanlar "acaba bir taktik mi, orta vadeli yeni bir strateji mi?" demeye başladı. Şu noktayı da hatırlatmakta fayda var: Chávez, '70'lerde Venezuela Komünist Partisi'nden ayrılarak kurulan PRV'nin (Venezuela Devrim Partisi) Ruptura kanadının beş kişilik gerilla konseyinin üyesiydi. Dolayısıyla Marksist kurama yabancı değildi. Bunu anayasaya yansıtabilecek birikimi vardı. 2001'deki darbe girişimi sokakta milyonlarca kişinin desteğiyle bertaraf edildi.

Aynı anda patronlar da petrol rafinerilerini kapatıp lokavta gitmişti. 1999'da yeni anayasa kabul edilmiş olmasına rağmen devam eden eski devlet yapılanması, gerek darbeyle, gerekse patronların lokavtıyla baş edecek mekanizmalardan yoksundu. Sokaktaki halk örgütlenmesi hem patronları hem de darbecileri yendi. Ardından petrol fiyatları yükselmeye başlayınca Chávez "halka borcumuzu ödemenin zamanı geldi" dedi. Halktan kasıt sadece yoksullar değil, göçmenler dahil ülkede yaşayan herkeste. Öte yandan, "yirmi sene daha bekleyin, kalkınmamızı gerçekleştirdikten sonra meyvelerini hep beraber paylaşırız" deme şansı yoktu zaten. Şunu da gözardı etmeyelim: Brezilya, Uruguay, Arjantin, hatta Meksika'ya kıyasla, Venezuela devletinin örgütlenmesi çok daha az gelişmişti. Petrol hanedanlıklarıyla bir avuç oligarkın ülkenin ana kaynaklarını sömürmek için kurduğu epey sığ bir mekanizmaydı. Üreten bir ulusal burjuvaziden bahsetmek neredeyse imkânsızdı. Devlet büyük ölçüde bir hortumlama aracıydı. 1958-1998 arasında kâğıt üzerinde bir burjuva demokrasisi hüküm sürüyor gibi gözükse de, bu dönemde on binlerce muhalif katledildi ya da ortadan kayboldu. İlginçtir, katledilenlerin sayısı aşağı yukarı Pinochet dönemi Şili'siyle aynı, ama Venezuela tarihinden Şili kadar söz edilmez.

Petrol gelirleri nasıl kullanıldı, halk üzerindeki etkisi ne oldu?

Petrol parası Chávez hükümetine akmaya başladığında mevcut devlet mekanizmasıyla

sağlık ve eğitim gibi konularda kamu altyapısını iyileştirmeye giriştiler. Sonuç tamamıyla hayal kırıklığıydı. Zira, devlet yapılanması ezilenlere hizmet götürmek için kurgulanmamıştı. Dolayısıyla "toplumsal misyon" adı verilen bir dizi program hayata geçirildi. Programlar devasa boyuttaydı. Sadece sağlık konusunda binlerce Kübalı doktor geldi. Milyonlarca yetişkinin ilk, ortaokul ve lise eğitimi aldığı programlar düzenlendi. Üniversite eğitimi toptan değiştirildi. Ülke sathına yayılmış bir yüksek eğitim planı başarıyla uygulandı. Ücre bir köyde mesela, 11 kişi bir araya gelip bir konuda eğitim almak istiyor, üniversiteler oraya hem öğretmen gönderiyordu, hem de video bazlı bir eğitim sağlanıyordu. Eğitim örgütlenmesi çok esinlendiriciydi; her pazar yüzlerce kasabada komiteler kuruluyor, her isteyen gidip hangi konuda eğitim almak istiyorsa kaydolabiliyordu. Toplumsal değişim için güçlü bir irade mevcutsa, insanlar ne istediklerini kolaylıkla kavrar. 500 binden fazla insan öğretmen olmak için eğitim aldı. Bunlardan başka, belli ürünlere ulaşım için, kadınlara ve çocuklara uygulanan programlar milyonlarca kişiye ulaştı. Almanya'da büyümüş bir İtalyan ve hayatının büyük kısmını göçmen olarak geçirmiş bir solcu olarak bazen hayrete düşüyordum. Çünkü kendimi ilk defa dışlanmış hissetmiyordum. Nereden geldiklerine dair hiçbir soru sormaksızın insanların ihtiyaçlarıyla ilgileniliyordu. Devrimin ilk yıllarında Almanya'dan gelen birçok gruba mihmandarlık yaptım. Aralarında ciddi hastalık geçirenler oldu. Onlar da ücretsiz sağlık hizmetiyle tedavi edildi. "Evrensel kamu hizmeti" gerçekten pratiğe geçti. Ancak, devrim açısından bütün bu maddi hayata dair iyileştirmelerin yanısıra, en az onun kadar önemli bir psikolojik unsur da söz konusuydu. Eğer bir halk 500 sene boyunca ezilmişse, bir süre sonra "değersiz" olduğuna inanmaya meyledebilir, onu hakir görenin bakış açısını içselleştirebilir. Örneğin yoksul insanlar, şehrin merkezine, müzelere, tiyatrolara girememelerini normal karşılamaya başlayabilir. Zengin mahallelere adım atmamaları gerektiğini düşünebilir. Chávez bunu sadece hizmet götürerek alaşağı etmedi. Her gün mahalle mahalle gezip saatlerce eşitlik, adalet üzerine dil döktü. Su ulaşmayan bir köye gittiğinde sudan hizmet değil, bir hak olarak bahsediyordu. Böylece psikolojik bir savaş da kazanıldı. İnsanlar artık ihtiyaçlarından değil, haklarından bahsetmeye başladılar.

Oysa sağcılar Chávez'in "icraatın içinden"

programlarını oy kazanmak için yapılan bir gösteri diye yaftalıyordu.

Hiç de öyle değil. Chávez konuştuğunda tüm ülke dinliyordu. Pazar konuşmaları dönüşüm için çok önemliydi. Başarıyla işleyen bir kooperatif ya da fabrikaya gittiğinde yaptığı konuşmalar beş saate kadar uzayabiliyordu. Önce yapısal meselelerden, haklardan bahsederdi. Sonra ezilenlerin perspektifinden tarihsel örnekler vermeye başlar, Amerika'nın keşfinin sahte hikâyesini anlatır, Portekiz ve İspanyol istilacıların yediği herzeleri, Kolomb'un katliamlarını sayardı. Sonra kooperatifleri, mahalle örgütlerini anlatmaya koyulurdu.

Chávez'in yoldaşları, danıştığı insanlar kimdi?

Halkla paylaştığı fikirlerin çoğu kendisine aitti. Etrafındakiler epey karışık bir bileşimdi. Bu da kimi sorunlara neden olabiliyordu. Chávez'in en zayıf yanı, ki buna tüm mahalle sohbetlerinde kulak misafiri olabilirsiniz, kendisine sağlam yol arkadaşları seçememesiydi. Bunun kısmen askeri geçmişinden, emir-komuta zincirine alışkanlığından kaynaklandığını düşünüyorum. Her şeyden çok sadakate değer veriyordu. Ne yazık ki, sadakat taklidi yapmak kolaydır. Etrafındakiler temelde üç gruba ayrılıyordu. İlki askeri kökenden gelenler. Onlara çok güveniyordu, çünkü çoğu 1992'de Chávez önderliğinde, ultra neoliberal Carlos Andrés Pérez hükümetine karşı girişilen başarısız darbeye yer almıştı. Beraber hapis yatmışlardı. İkinci grup radikal, sekterlikten uzak, devrimci insanlardı. Onlarla da askerlik hayatı boyunca işbirliği halindeydi. Üçüncü grup ise yerleşik sol partilerin üyeleriydi. Elbette Chávez, Bolívar devrimini yerleştirdiği ve devrimin öncüsü haline geldiği teyit edildiği ölçüde birçok kişi Chávista (Chávezci) postuna büründü. Aslında söylem ufkunun genişliğini ve kapsayıcılığını biraz da bu karmaşık formasyona yorabiliriz. Mesela, 1960'larda Komünist Parti'den kopan radikal solcularla hâlâ partide olanlar Chávezci şemsiyede bir

araya geldi. Üstelik Venezuela solunun örgütlülük seviyesi 1980'lerin El Salvador'undaki gibi toplumun tüm katmanlarına nüfuz etmiş bir gerilla hareketine ve taban örgütlenmesine ulaşmamıştı. Dolayısıyla, karmaşık bir yapıya sahip Chávezciler devrimci bir tabanı tüm ilişkileriyle büyütmeyle mesuldü. Bir yandan devleti yeniden inşa etmek, diğer yandan da

“Toplumsal misyon” adı verilen bir dizi program hayata geçirildi. Sadece sağlık konusunda binlerce Kübalı doktor geldi. Milyonlarca yetişkinin ilk, ortaokul ve lise eğitimi aldığı programlar düzenlendi. Yüksek eğitim planı ülke sathında başarıyla uygulandı. Toplumsal değişim için güçlü bir irade mevcutsa, insanlar ne istediklerini kolaylıkla kavrar. 500 binden fazla insan öğretmen olmak için eğitim aldı.

ona istediklerini uygulamak için yeni yapılar eklemek adına epey çaba sarf ettiler.

Mahalle meclisleri ve konsey demokrasisi nasıl işliyordu?

2004'te komün konseyleri hayata geçirilmeden önce de bazı meclisler mevcuttu. Venezuela'da, tıpkı Bolivya'daki gibi, su dağıtımını örgütleyen yerel meclis geleneği vardır. Yine kentlerde, az da olsa, geçmişten günümüze uzanan, daha çok barikat kurmak, yol kesmek, bazen de talepleri iletmek adına devlet görevlilerini rehin almak gibi eylemleri örgütlemek için bir araya gelen mahalle meclisleri varlı-

ğını sürdürüyordu. Chávez iktidara geldikten sonra, katılımcı bütçenin kısmen hayata geçirildiği, içinde devlet hiyerarşisinden memurların da yer aldığı yeni yerel yapılar inşa etmeye girişildi. Bu ilk denemeler başarıya ulaşmadı, çünkü Chávista ekibindeki kurumsal bürokrasi dahi bütçe denetimi üzerinde bir engele dönüşebiliyordu. Tabanda örgütlü toplumsal hareketler yavaş yavaş kurumsal müdahaleye izin vermeyen mahalle meclisleri kurmaya başladı. Chávez bu örgütlenmenin potansiyelini fark edip tüm ülkeye yayılması için TV'de propagandasını yapar oldu. Biraz da bu yüzden 6 Nisan 2005'te çıkarılan mahalle meclisleri yasasına kadar zaten beş bin kadar komün konseyi kurulmuştu. Konseyler kentte yaklaşık 200-250, kırsalda ya da yerli halklar bölgesinde 30-40 ailenin bir araya gelmesiyle oluşuyordu. Bu ailelerin kurdukları ve yönettikleri mıntıklara daha sonra komün konseyi ismi verildi. Her konseyin içinde sudan kültüre, altyapıdan eğitime, çeşitli konularda çalışma grupları örgütleniyordu. Birçok komünün kendi radyosu vardı. Çalışma grupları kendi alanlarına dair proje üretmekle mesuldü. Sonra tüm projeler genel mecliste tartışılıp oylanıyordu. Oylamada öncelik kazananlar belli olduktan sonra kurumlara başvurup teknik ve mali destek alınıyordu. Bu kurumlar genelde ilgili belediyenin bir parçasıydı. Bazen bu durum sorun çıkarabiliyordu. Çünkü kısıtlı kaynakları çeşitli komün konseylerine dağıtacak belediyede daha çok üyesi bulunan konsey kârlı çıkabiliyordu. Bu yüzden projelerin bütçe finansmanı zamanla kurulan ulusal ölçekteki kurumlarca sağlandı. Böylece belediyeler içindeki çatışmaların önü kesildi.

Komün konseylerinin kapasitesini aşan bölgesel ölçekli kararlar tabanda verilebiliyor muydu?

Zamanla, özellikle de büyük ölçekli projeleri hayata geçirebilmek için komün konseylerinden daha geniş yapılara ihtiyaç hasıl oldu.

Toplumun 200 ailenin bir araya gelip karar vermeyeceği ihtiyaçları da var. Bu yüzden yine tabanda gerçekleşen girişimler sonucunda 2007'den itibaren büyük komünler başladı. Bu komünlerde yaklaşık otuz-kırk komün konseyi bir araya geldi. Kırsalda sayı ona kadar düşebiliyordu. Böylece bir yandan büyük projeler tasarlanırken, diğer yandan kararların hâlâ tabanda alınmasının yolu açıldı. Komünler aynı zamanda mevcut temsili demokratik yapıya bir alternatif oldu. Kriz öncesinde komünlerin tıkr tıkr işlemesi özellikle eski düzenin temsilcisi bazı valiler ve yerel yöneticilerde panik yarattı. Kimi komünlere saldırılar yapıldı. Öte yandan, komünler siyasal gündem, gündelik hayatın örgütlenmesi üzerine düşünmek için katalizör işlevi gördü, katılım çığ gibi büyüdü. Mesela sahillerde yaşayan topluluklar geniş komünlerde küçük-orta ölçekli balıkçılığa dayalı bir ekonomi için kapsamlı planlar yaptılar.

Komünler ve devlet mekanizması arasındaki ilişki nasıl şekillendi?

Enerji, altyapı, eğitim gibi konularda komünlerin hazırladığı planlar hayata geçtiği ölçüde, temsili düzenin işlevsel görevi azaldı. Öte yandan temsili düzenle çatışmanın dozu hiç azalmadı. Ancak bu çatışma illa da negatif yorumlanmamalı. Sonuçta bu çatışma tabanda planların daha itinayla yapılmasına, daha sıkı örgütlenmeye sebebiyet verdi. Önceleri yerel komün konseylerinde hâkim anlayış, bir araya gelip devletten isteneceklerin listesini yapmaktan ibaretti. Büyük komünlere varan sekiz yıllık deneyim ve uygulama süreci sonunda insanlar sosyalizmi kendilerinin inşa etmesi gerektiğini anladı. Merkezi planlama ve kararlarla sol bir geleceğin kurulabileceğine dair, Venezuela soluna da hâkim olan devlet odaklı görüş komünlerle ortaya çıkan olumlu çelişkileri fark edemedi. Devleti merkeze oturtan sol görüş ilkin 2001'de patronların lokavtıyla başlayan işyeri işgalleriyle pek ilgilenmedi. "Önce emek hukukunu değiştirelim, sonuçta bu siyasi bir mesele değil" diye düşündüler. Ardından özyönetim fabrikalarının siyasi potansiyelinin farkına vardılar. Siyasi potansiyel açısından fabrika işgalleri arasındaki ayrımları da tespit etmek gerek. İşçilerin yoğun baskısıyla, birkaç hafta içinde kamulaştırılıp işçilere teslim edilen fabrikaların hiçbiri ne yazık ki uzun ömürlü olmadı. Çünkü işçilerin uzun soluklu bir mücadelenin sonucunda kolektif bir yapı kurmak, kendi aralarında sert tartışmalar vasıtasıyla ortak bir bilinç geliştirmek için vakitleri olmadı. İşyerinden yola çıkıp uzun vadede neyi nasıl yapmak istediklerine dair tanımlar geliştiremediler. Bu türden fabrikaların isteklerinin merkezi yönetim ta-

Maddi hayata dair iyileştirmelerin yanısıra, en az onun kadar önemli bir psikolojik unsur da söz konusuydu. Bir halk 500 sene boyunca ezilmişse, bir süre sonra "değersiz" olduğuna inanmaya meyledebilir, onu hakir görenin bakış açısını içselleştirebilir. Chávez bunu sadece hizmet götürerek alaşağı etmedi. Her gün mahalle mahalle gezip saatlerce eşitlik, adalet üzerine dil döktü.

rafından hızla yerine getirilmesi çoğu işçide sosyalizmin talepler listesi oluşturmaktan ibaret olduğu yanlışlığını yarattı. Yine de, bu eleştirilerin yanında, gelecek adına umutlanmak için birçok neden var. Günümüzde aşağı yukarı 44 bin komün konseyi ve 1700 komün varlığını sürdürüyor. Henüz hukuki ifadesi resmileşme de komünal kentler fikri de hâlâ tartışılıyor. Komünlerin bir araya gelmesiyle meydana gelen komünal kentlerin pratikte uygulamaları meydana çıkmaya başladı. **Komün yapıları ve tabanda geniş örgütlenmeye, şu andaki ağır ekonomik yaptırımlar ve muhalefetin şiddetli saldırıları veçhesinden bakarsak nasıl bir gelecek görüyoruz?**

Varlığını sürdüren 1700 kadar büyük komün arasında iyi örgütlenenlerin şu anki duruma en iyi tepkiyi verdiğini söyleyebiliriz. Komünlerin yaklaşık üçte biri halkın ihtiyaçlarını karşılamak, haklarını savunmak açısından halen çok iyi işliyor. Katılım yüksek seviyede ve herkes angaje. Komünlerin üçte birinde ise, katılım daha düşük olsa da, azimli aktivist örgütlenmeye canla başla devam ediliyor. Geri kalan komünler ise çoğunlukla kurumsal yapının arka çıkmasıyla kurulduğundan, kriz sırasında kamusal bütçenin daralmasıyla be-

raber çok daha az faaliyet gösteriyor.

Petrol fiyatlarının düşmesi reel sektör üretimi çok düşük olan ülkede nasıl bir etki yarattı?

Neredeyse tüm dış finansmanın, yani doların kaynağı petrol. Ülke düzenli aralıklarla birçok ürün ve hammadde ithal etmek zorunda. Ancak tek sorun bu değil. Ürünlerin Kolombiya'ya ve başka ülkelere el altından satıldığı büyük bir kaçakçılık şebekesi söz konusu. Küba bir ada olduğu için orada işler bir nebze daha kolay, kamu

teşvikli ürünlerin ülke dışına kaçırılması zor. Oysa Kolombiya'daki ürünlerin, özellikle gıda pazarının yarısı Venezuela'dan gelen kamu destekli ürünlerden oluşuyor. Kolombiya'ya mal kaçırmak muazzam kârlı bir iş haline gelmiş durumda.

Kaçakçılığın faileri kimler?

En örgütlü grup Kolombiyalı paramiliterler. Barış süreciyle kısmen açığa çıktıklarında Venezuela'ya geçip ceplerini doldurmanın yollarını aramaya başladılar. İçerde, özellikle orduda, işbirlikçileri var. Aksi takdirde hangarlar dolusu ürünü ve binlerce ton petrolü ülke dışına çıkarmak imkânsız. Kaçakçılık ezelden beri sorun zaten. Yaklaşık 30 milyonluk bir ülkede sadece 40 bin devlet memuru varsa, tüm iş dünyası yolsuzluğa batmış uluslararası finans sistemine göbekten bağlıysa, bu kaçınılmaz. Chávez dönemi için şakayla karışık şu ifade sıklıkla dile getirilir: Yolsuzluğun kökünü kazıyamadılar, ama en azından demokratikleştirdiler. Sıradan işlerde çalışarak ailelerini geçindiremeyen insanlar için onlarca yıl kaçakçılık tek seçenektir. Devlette, doğal kaynakları sömürmek için ülkede bulunan uluslararası şirketlerde ya da merdivenaltı işletmelerde iş bulamayanların tek çaresi kaçakçılıktır. Bu yüzden hızlı para kazanma yöntemleri gelenek haline gelmişti. Bu geleceğin yıkılması kolay değil. Venezuela aşırı kentleşmiş bir yer. Nüfusun yüzde 90'ı kentleşmiş alanlarda yaşıyor. Gelenekleri ve kültürleri değiştirmek, hayatın maddi şartlarını değiştirmekten çok daha uzun soluklu bir çaba gerektiriyor. Ellerine maddi kaynak geçen insanların daha büyük televizyon almasına, cep telefonunu yenilemesine şaşmamalı. Tüketim alışkanlıklarını, statü sembollerini taban demokrasisi yoluyla değiştirmek epey uzun sürecek bir mücadele.

Maduro hükümetinin geçen yıl yaptığı anayasa değişikliğini liberal cenah "sivil darbe" diye yaftalamaya çalıştı. Öte yandan muhalefetin paramiliter yapıları canlandırmaya çalıştığı görülüyor. Kurucu Meclis seçiminden bu yana nasıl gelişmeler oldu?

Epey çelişkili bir durum söz konusu. Chá-

vez'in ölümü ve ekonomik krizin baş göstermesi sonrasında, muhalefet şiddet dozunu giderek artırdı. Krizle beraber kamu altyapısının çöktüğünü iddia etti. Örneğin, kentlerde toplu taşımanın eksikliğini ön plana çıkardı. Muhalefetin geçen sene tetiklediği olaylarda sadece Caracas'ta 400 otobüs yakıldı! Ayrıca toplu ulaşım halen çok ucuz. 2013 yazında ulaşım hakkı kaynaklı isyanlara sahne olan Brezilya'da insanlar hâlâ otobüse verecek paraları olmadığı için her gün onlarca kilometre yürüyor. Öte yandan, Chávez herkesi birleştiren bir figürdü. Ölümünden sonra solda çok tanıdık bir hikâye yaşanmaya başladı. Düşmanın önünü kesmek için beraberce mücadele etmek yerine çeşitli gruplar birbirinin ayağını kaydırmaya çabaladı. Dönüşümün ivmesi kesildi. Maduro'nun Chávez'in niteliklerine sahip olmadığını da teslim etmek lâzım. Petrol fiyatlarının düşmesiyle başlayan ekonomik kriz, ABD'nin saldırgan retoriği, finansal saldırıları eklenince işler daha da zorlaştı. Bu tür siyasi krizlerde otoriterleşme eğilimleri artar. Kriz sonrasında, özellikle 2014'ten itibaren Chávezciler temelde sadece muhalefete cevap veren tepkisel bir halet-i ruhiyeye girdi. Muhalefet iç savaş çıkması için elinden geleni ardına koymuyor, uluslararası müdahale için tuzaklar kuruyor, silah desteği sağlıyor, kontrgerillayı yeniden örgütlemeye çalışıyordu. Bugün hâlâ devam eden terör saldırıları ve

Macar düşünür István Mészáros Güney Amerika'da taban demokrasi deneyimlerinde öncü bir rol oynadı. 1956 Macar devriminin başarısızlığa uğramasından sonra ülke dışına çıkan Mészáros, düşünce hayatını Latin Amerika'daki gerilla hareketlerinden esinle özyönetim kuramlarına vakfetti. Birbirine bağlı komünal üretim ve tüketim ağlarının kurulmasına kafa yoran Mészáros'un *Sermayenin Ötesinde* kitabı Venezuela'da tüm komün konseylerinde okundu. Bolivar devrimine yerinde katkı yapan Mészáros'un *Ya Sosyalizm Ya Barbarlık* (Epos) ve *Toplumsal Denetim Zorunluluğu* (Epos) kitapları Türkiye'de de basıldı.

kamu altyapısını tahribe yönelik hamlelerle amaç, tıpkı 1980'ler Nikaragua'sındaki gibi, başka bir dünyanın mümkün olduğuna dair hayata geçirilmiş her şeyi ortadan kaldırmak, umut adına ipucu bırakmamak.

Maduro hükümetinin göstericilere uyguladığı iddia edilen baskıyı nasıl yorumluyorsunuz?

Uluslararası medyada canhıraş bir şekilde devlet baskısından söz edilse de, Venezuela'daki ne benzer bir şiddet, mesela Avrupa'nın merkezinde yaşansa, olaylarla uzaktan yakından ilgisi bulunan herkes çoktan hapsi boylamıştı. Sağcı göstericiler, içlerinde insanlar olan kamu binalarını kundaklıyor. Muhalefet liderleri her gün bunu canıgönülden destekledik-

6 Nisan 2005'te çıkarılan mahalle meclisleri yasasına kadar zaten beş bin kadar komün konseyi kurulmuştu. Komün konseyleri kentte 200-250, kırsalda 30-40 ailenin bir araya gelmesiyle oluşuyordu. Her konseyin içinde sudan kültüre, altyapıdan eğitime, çeşitli konularda çalışma grupları örgütleniyordu. Birçok komünün kendi radyosu vardı. Çalışma grupları kendi alanlarına dair proje üretmekle mesuldü. Sonra tüm projeler genel mecliste tartışılıp oylanıyordu.

lerini açıklıyor. Maduro hükümeti yerinde bir hamleyle muhalefete yumuşak cevaplar verdi. Komünler de hükümetin salık verdiği bu taktiği uyguladı. Böylece ABD'nin başını çektiği müdahaleci zihniyete kapı aralanmadı. Fakat bu aynı zamanda taban örgütlenmesinin, komün planlamalarının büyük ölçüde felce uğraması anlamına geldi. Mahalle örgütleri, konsey liderleri katledilirken eli kolu bağlı hissetti. Tüm bu ahvalde, 2017 Temmuz'unda seçimle ortaya çıkan Kurucu Meclis çok parlak bir fikir olsa da, kötü bir şekilde hayata geçirildi. İyi bir fikirdi, çünkü güç dengelerini hızla terazinin sol tarafına koydu. Her şeyi tekrar masaya yatırma ihtimali, hükümete karşı mesafe koymaya başlayan, onu küçümseyen taban örgütlerini hareketlendirdi. Temmuz 2017'de yapılan meclis seçimlerini iktidar partisi Birleşik Sol (PSUV) açık ara kazandı. Uluslararası medyada seçimle ilgili çıkan hile haberleri kara propagandadan ibaret. Zira muhalefet yenildiğinin farkındaydı. Seçimin hemen ardından yerel seçimlere katılma ka-

rarlarını açıkladılar. Asılsız hile haberlerine bir nebze inansalardı, sokağı karıştırmaya devam etmeye çalışırlardı. Öte yandan, hükümet bunu kendi namına güçlü bir destek diye okuyup yanlış yaptı. Sonuçlar, özünde, muhalefetin şiddet eylemlerine karşı bir tepkiydi. Derin krizler hasıl olduğunda, insanlar destekledikleri partilere bir süre daha oy vermeye devam eder genellikle. Seçim sonuçlarının ardından muhalefet ulusal ve uluslararası güç ilişkilerinin an itibarıyla emellerine ulaşmaya yetmediğini idrak etti. Şu anda Kurucu Meclis'te doğru dürüst bir tartışma yürütüldüğü ya da kritik kanunlar üzerinde görüşüldüğü söylenemez. Kurucu Meclis aslen muhalefetin silahsızlandırılması işlevi gördü.

Macar Marksist düşünür István Mészáros'un özyönetim kuramının Venezuela'da çok etkili olduğunu, kısmen hayata geçirildiğini yazdınız. Bu nasıl gerçekleşti?

Mészáros sadece Venezuela'da değil, tüm Latin Amerika'da belli ölçüde etki yarattı. 1956 Macaristan devriminden önce Georg Lukács'ın öğrencisiydi. Lukács devrimin mağlubiyetinden sonra ülkeye geri döndü. Mészáros ise devrimi Sovyet destekli Macaristan Komünist Partisi'nin şiddetle bastırmasından sonra ülkesine bir daha ayak basmadı. Mészáros Latin Amerika gerilla örgütlerinden, Küba devriminden etkilenecek özyönetim kuramlarına eğilmeye başladı. Ezilenlerin eğitimi üzerine kafa yordu. Kitaplarının İspanyolca ve Portekizceye çevrilmesi düşüncelerinin etkisini yaydı. En yaygın okunan kitabı *Sermayenin Ötesinde*'de sermayenin metamorfoz kabiliyetini anlatır. Ona göre Doğu Avrupa'daki devlet, geçirdiği metamorfoz sonucu sermayenin ulaşabileceği formlardan sadece biriydi. Varşova Paketi ülkeleri, kapitalist olmasalar da, sermayenin metamorfozunu aşamamıştı. O kitapta Mészáros kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecindeki toplumlar üzerine kafa yorar. Birbirine bağlı komünal üretim ve tüketim ağlarının kurulmasını savunur. *Sermayenin Ötesinde*, 1990'lardan itibaren küreselleşme karşıtı yapılar, özyönetime dayalı fabrikalarda, Latin Amerika'daki konsey komünizmi tartışmalarında merkeze oturdu. Venezuela'da özellikle ön plana çıkmasının nedeni, ülkede devlet mekanizması ve taban hareketlerinin bir ölçüde bir araya gelmesinden kaynaklanıyordu. Batı sol geleneğinde daha çok devlet merkezli ya da devlet karşıtı düşünce baskındır. Mészáros Venezuela'yı defalarca ziyaret edip konsey komünizmi fikrinin yaygınlık kazanmasında önemli rol oynadı. *Sermayenin Ötesinde*'nin bölümleri fasiküller halinde yüz binlerce basıldı. Yakınlarda kaybettiğimiz İngiliz radikal coğrafyacı Doreen Massey, küresel kapitalizmi, coğrafi eşitsizliğe dayalı iktidar güçleri bağlamında analiz eder. Venezuela'da onun bu kavramı Mészáros vasıtasıyla tersyüz edildi. Batıda

burjuva demokrasisi ve küresel kapitalizmin yarattığı coğrafi eşitsiz iktidar güçleri nasıl geri çevrilebilir? Verilen cevap komün konseyleriydi. Massey de defalarca komün konseylerine katıldı, tartışmalara katkı yaptı. Boliviar devriminin en etkileyici yanlarından biri sol düşünürlerin kitaplarının devasa miktarda basılıp tabana yayılmasıdır. Howard Zinn, Noam Chomsky, Kropotkin gibi düşünürlerin kitapları en az 500 bin kopya dağıtılıyordu.

Kriz öncesinde başka türlü bir yapılanmayla, reel üretimde sağlanacak artışla krize daha avantajlı bir konumda girilemez miydi?

Birçok şeyi başka türlü örgütlenme şansı vardı. Elbette her şey yaşandıktan sonra konuşmak kolay. Kurumsal yapılarla taban örgütleri ve özyönetim fabrikaları arasındaki gerilim olumlu sonuçlar yaratsa da, nihayetinde öz-örgütlenmeye dayalı yapılara zamanla daha çok güvenilmesi ve alan açılması gerekiyordu. Ancak kriz anlarında, saldırı altındayken, tıpkı 1980'lerde Sandistaların Nikaragua'da yaptığı gibi, denetimi sıkılaştırmak solda bir gelenektir. Kontra'lar saldırılarını artırdığında Sandinist hükümet "evet, elbette insanlar karar vermeli, ancak şu kritik anda ya yanlış karar verirse" diye düşünmeye başladı. Venezuela'da yaşananlar da biraz böyle. Chávez'in ölümünden sonra kamu fabrikalarındaki özyönetim işçileri hızla merkezden atanan memurlarla sürtüşmeye başladı. Ekonomik savaş başladığında, muhalefetin vahşi saldırıları sırasında, hareket içi çelişkilerin üstü örtüldü. İşçiler ve taban örgütleri düş-

"Adım Marielle Franco. Kadınım, siyahım, anneyim ve Maré favelasının çocuğuyum." Blogunda kendini böyle tanımlıyordu. Hayatını favelaların sesini duyurmaya adanmış bir insan hakları savaşçısı, feminist, lezbiyen ve sosyalistti. Rio belediye meclisine en fazla oyla seçilmişti. 14 Mart'ta Lapa favelasındaki Siyah Kadın Evi'nde katıldığı toplantının ardından uğradığı suikaste şoförüyle birlikte katledildi. Geçtiğimiz şubat ayında, karnaval güvenliği bahanesiyle Rio'nun askeri polise teslim edilmesine karşı aktif mücadele içindeydi. Hayata veda etmeden birkaç gün önce attığı mesajda "Bizi öldürmeyi kesin artık, yeter!" diyordu.

mana kat be kat tercih edecekleri bir hükümetin köşeye sıkışmasına izin vermedi. İnsanlar Venezuela'da bu hükümet düşerse alternatifi olan sağcı-faşist muhalefetin korkunç boyutta bir yıkıma girişeceğini biliyor. Alenen sokakta infazlar başlayacak. Yüz binlerce kişi saklanmak ya da ülkeyi terk etmek zorunda kalacak. Tüm kamu bütçesi tırpanlanacak. İnsanlar

Gelecek adına umutlanmak için birçok neden var. Aşağı yukarı 44 bin komün konseyi ve 1700 komün varlığını sürdürüyor. Henüz hukuki ifadesi resmileşmese de komünal kentler fikri de hâlâ tartışılıyor. Komünlerin bir araya gelmesiyle meydana gelen komünal kentlerin pratikte uygulamaları meydana çıkmaya başladı.

yiyecek bulamayacak. Almanya'daki merkez partiler arasındaki küçük farklılıklardan bahsetmiyoruz. Komün konseylerinden insanlarla konuştuğumda açıkça "bu hükümetten fazla bir beklentimiz yok, ABD müdahalesini, iç savaşı, muhalefetin bize saldırmasını önlesinler, gölge etmesinler, gerisini biz hallederiz" diyorlar. Batıda yansıtıldığı gibi sosyalizmden caymış bir siyasi hareketin başarısızlığı söz konusu değil. Asıl mesele can derdi.

Latin Amerika genelinde ABD destekli neo-liberal muhalefetin güçlendiğini görüyoruz. Ekvador, Bolivya ve Venezuela'daki kadar devrimci olmasa da, Brezilya ve Arjantin gibi uzun süre sol hükümetlerin yönettiği ülkelerde de bu durum gözleniyor. Kitada düşünüldüğü kadar sert bir sağ rüzgâr esiyor mu?

Venezuela'da durum epey zor. Ekonomik yaptırımların yegâne amacı ülkenin çözülmesi. Aslında ülkenin varlıkları uluslararası kuruluşlardan kredi almak için çok yeterli. Ancak musluklar siyasi amaçla kapatıldı. Bu yüzden devlet tahvillerinin faizi bile ödenemiyor. Yine de özelde Venezuela, genelde Latin Amerika konusunda karamsar değilim. Zaten öyle düşünme hakkımız da yok. Mesela geçtiğimiz aralık ve ocak ayı boyunca Dominik Cumhuriyeti'nde yapılan toplantılarda hükümet ve muhalefet seçimler konusunda mutabakata vardı. Ancak muhalefet son dakikada vazgeçti. Hep muhalefete destek veren İspanya Sosyalist Partisi eski başkanı Zapatero bile bu duruma sinirlendi. ABD eski dışişleri bakanı Rex Tillerson -ki yenisi ondan bile beter- Latin Amerika turunda muhalefete daha fazla ekonomik yaptırım ya da silah taahhüt etmiş olabilir.

20 Mayıs'ta yapılan ve katılımın rekor düzey-

de düşük olduğu başkanlık seçimlerinde Maduro açık arayla yeniden seçildi. Bu sonucu nasıl yorumluyorsunuz?

Katılımın yüzde 48'de kaldığı seçimde Nicolás Maduro yüzde 68 ile tekrar başkan seçildi. En yakın rakibi muhalefet adayı Henri Falcón yüzde 21'de kaldı. Ağır ekonomik ambargo ve muhalefetin sergilediği bariz şiddet ve uluslararası tehdit düşünüldüğünde büyük bir başarı. Seçime gölge düşürmek isteyenler hemen "hile yapıldı" söylentisini yaysa da bu gerçeği yansıtmıyor. Venezuela seçim sistemi çok sağlıklı. Elektronik oyların hepsi basılıp tekrar sayılıyor. Maduro oyları en az iki kere saydı. Ayrıca BM ve AB'den gözlemci davet edilmesine rağmen iki kurum da icabet etmedi. Muhalefetin saflarında yer alan eski İspanya Başbakanı Zapatero dahil yüzlerce bağımsız gözlemci görevlerini rahatlıkla icra etti. Evet, katılım azdı. Özellikle üst sınıf mahallelerde 2013 seçimleri gibi sandıkların önünde kuyruklar olmadı. Öte yandan, hükümetin pasifliğinden ve yolsuzluklardan usanmış Chavistalar'dan bir kesim de sandığa gitmedi. Katılım bir önceki gibi yüzde 79 olsa ve bu artıştan kaynaklı tüm oylar Henri Falcón'a gitseydi dahi, Maduro kazanacaktı. Seçimden sonra haberleştiğim radikal komün aktivistleri şöyle dedi: "Maduro'yu şiddetle eleştiriyoruz, ama yine de gidip oy verdik." Mesela Maduro'ya karşı radikal solun bayraktarlığını yapan El Maizal komünü tam kadro oy kullandı.

Seçimlerin ardından orta vadede ne bekleyebiliriz?

Seçim sonucu bir zafer ama, dertlere deva olmayacağı da kesin. AB ve ABD ekonomik yaptırımlarda gaza basacak. Hükümetin iktisadi açıdan örgütlenme yetersizliği de eklenince ülkede Caracas'ın doğusundaki Lechería gibi zengin semtler dışında ilaç ve gıda bulmak giderek zorlaşıyor. Ülke dışı göç vermeye başladı. Petrol bürokrasisi devlet içinde klientalist yolsuzluk ağlarını bir ölçüde tekrar üretiyor. Artık hükümetin açık seçik bir sosyalist projesi yok. PSUV içinden dahi itirazlar yükseliyor. Maduro'nun son zamanlardaki en önemli hamlesi, büyük toprak ağalarının atıl bıraktığı ekilebilir arazileri işgal eden küçük köylülere uygulanan şiddetin önüne geçmesi ve 44 bin hektar tarım alanını onlara devretmesiydi. Yine de toplumsal hareketlerle iletişim halinde belirlenmiş, net ve ilerici bir hükümet planından bahsetmek imkânsız. Tüm uluslararası kuşatmaya, mafya, işadamları ve bankalarca açılan iktisadi savaşa ve hükümetin öngörüsüzlüğüne rağmen, yeni Venezuela'nın asıl yapıtaşının milyonlarca kişiden meydana gelen taban hareketi olduğunu asla gözden kaçırmamak lâzım. Asıl savunulması gereken Venezuela o Venezuela. Çünkü düşman doğrudan onu yok etmek istiyor.

Yine de Latin Amerika'da solun yenilmediğini, geleceğe dair imkânlar bulunduğunu

Suç yok, delil yok, adil yargılanma yok: 7 Ekim'de yapılacak başkanlık seçiminin açık arayla en güçlü adayı Lula, tepeden tırnağa hukuksuzluk sergilenen düzmece bir dava ve genelkurmay başkanının Twitter'dan savurduğu darbe tehdidine boyun eğen Yüksek Mahkeme'nin kıl payı verdiği (6-5) utanç vesikası "temyizi red" kararıyla mahkûm edildi. Brezilya, tarihinin en büyük siyasi krizini yaşıyor. Sosyalist lider Marielle Franco'nun katledilmesi ve hemen ardından Lula'nın konvoyuna ateş açılmasıyla dış gösteren faşist terör krizin daha da derinleşeceğini işareti. Latin Amerika'ya Pinochet faşizmiyle giren neoliberalizm, kıtayı saran sol dalganın önünü gene faşistlerle kesmeye çalışıyor. Lula'nın tarihsel çağrısıyla kendine gelen sol en geniş cepheyi oluşturmak için seferber oldu. Hukuk savaşını sürdüren İşçi Partisi (PT), adayından vazgeçmeyeceğini açıkladı: İnadına Lula!

düşünüyorsunuz...

Durumu abartmamak lâzım. Tüm kıtada neo-liberal sistem sağ muhalefete yatırım yapıyor. Ancak istedikleri sonucu elde edemiyorlar. Brezilya'da Dilma Rousseff'i yolsuzluk iddiasıyla indiren sağ koalisyonun başındaki Michel Temer hükümetine destek yerlerde sürünüyor. Zaten o yüzden de bin dereden su getirip hukuk dışı bir şekilde Lula'yı tutukladılar. Çünkü seçimlere girerse Lula'nın kaybetme ihtimali yok. Meksika'da yine büyük bir seçim sahtekârlığı yapılmadığı takdirde sol-liberal koalisyon *Juntos Haremos Historia*'nın (Beraber Tarih Yazacağız) adayı Manuel Lopez Obrador'un seçimlerden galip çıkması kaçınılmaz. Yine Kolombiya'da seçim hilesi yapılmazsa başkanlık seçimleri anketlerinde sosyal demokratlar açık ara önde gidiyor. Müstakbel başkan Venezuela'nın sıkı dostu haline gelmeyecekse de, en azından düşmanlık beslemeyecektir. Arjantin'de de, Peronist Kirchner'lerin ardından 2015'te iktidara gelen ultra neoliberal Mauricio Macri hükümetinin suyu ısındı. Hatta dönemini tamamlaması bile şüpheli. Tam da sosyolog Andres Ruggeri'nin tahmin ettiği gibi, Macri'nin şu kısa dönemdeki ultra neoliberal uygulamaları karşısında toplumsal muhalefet, fabrika işgal hareketi büyümeye devam etti. Geri kazanılmış fabrikalara en az altmış tane yenisi eklendi. Darbenin ve on yıllık sürekli baskının ardından, Honduras'ta sol koalisyonun karşısına çıkan neoliberal aday Juan Orlando Hernández ancak hileyle

kazanabildi. Aynı şekilde Paraguay'da nisan seçimlerinde sosyal demokrat aday Efraim Alegre'nin zaferi hileyle engellendi. Bu ülkelerde yakın gelecekte insanların daha fazla sola yönelmesi kaçınılmaz.

Lula'nın mahkûmiyetinin ardından onun işaret edeceği aday bekleniyor. Brezilya'nın yakın geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Lula'ya yapılan suçlamalar itirafçı kontenjanından indirim alan eski bir suçlunun ifadelerine dayandırılıyor. Yolsuzluk parasıyla alındığı iddia edilen daireye Lula adını atmamış. Dairenin onun adına tapusu bile yok. Aynı türden suçlamalarla Dilma'yı da damgaladılar. Oysa ikisinin de tek kuruş kişisel çıkarı söz konusu değil. Asıl "suçları" yozlaşmış Brezilya devletini yönetebilmek adına kurumsal yolsuzluklara göz yummaları ve kimi sağ siyasetçileri sus payı olarak bazı mevkilere atamaları olarak tarif edilebilir. Ayrıca PT (İşçi Partisi) tamamıyla ultra-sağın elinde bulunan medya gücünü dengelemek için bazı şirketlerden para yardımı aldı. İşin ironik yanı, şimdi Lula'yı suçlayanlar tam da bu sistemden nemalanıp PT'nin hükmedebilmesi için para talep edenler. Lula'ya karşı girişilen hummalı kampanyanın arkasında, onun tekrar seçilmesinden ödü kopan uluslararası sermayenin ve onun AB ve ABD ayaklarının rolü büyük. Aslında korkmakta çok haklılar. Destekledikleri Temer'in oy potansiyeli yüzde 7-8 civarında. Tüm bunlara rağmen, Lula'nın yeteri kadar radikal hamleler yapmadığını da söylemek

lâzım. PT iktidara geldikten sonra toplumsal hareketleri yavaş yavaş etkisizleştirdi, uluslararası sermayeyle, şirketlerle çeşitli anlaşmalar yaptı. Bu konuda Dilma'nın sicili daha da beter. İkisi de abartılı bir "devlet adamlığı" kostümü giydi. Tabanı güçlendirip radikal adımlar atmak yerine "demokrasi" adab-ı muâşeretine uymanın yeterli olacağını sandılar. Şimdi derin neoliberal kriz çağında sağ, Lula ve Dilma'nın fakirlere verdiği payı çok görmeye başladı. Lula ezilenlerin hayatını bir ölçüde iyileştirdiği için girdiği her seçimi kazanacaktır. O yüzden bertaraf edilmesi şarttı. Kıtada sağın genel amacı solun hayata geçirdiği tüm iyi uygulamaların kökünü kazımak. Tüm Latin Amerika'da sağ partiler kendi taraftarlarını, hatta temsil ettikleri elit kesimleri bile memnun etmekten çok uzak. 1980'lerde başlayan neoliberal rüya artık geçer akçe değil. Ortada geleceğe dair köpürtülecek süslü liberalleşme vaatleri yok. İnandırıcılıkları sıfır. Sol ya da sol eğilimli hükümetlerin pıtrak gibi tekrar iktidara gelmesi çok hızlı gerçekleşebilir. Tam da bu yüzden Venezuela hükümetini alaşağı etmek için ABD ve muhalefetin etkileri tutuşmuş durumda. Venezuela en önemli anahtar ülkelerden. Daha yeni Brezilya'nın önemli sosyalist liderlerinden, Rio belediye meclisi üyesi Marielle Franco karanlık güçler tarafından infaz edildi. Sağ, sola karşı şiddeti canlandırmaya çalışıyor, askeri müdahalelerin planlarını yapıyor. Çünkü yolun sonu gözüküyor.

SÖYLEŞİ: ULUS ATAYURT